

נוסחא שניה.

[א] (א) **בכו** תככה בלילה (איכה א' ב'). למה בלילה, לפי שאין הקול הולך אלא בלילה, איך איבנו לילה מושך עמה קינה. מעשה באשה אחת שהיתה בשכונתו של רבן גמליאל והיה לה בן תשחורת, ומת והיתה בוכה עליו בלילה, והיה רבן גמליאל שומע את קולה והיה נזכר חורבן בית המקדש והיה בוכה עמה. עד שנשרו ריסי עיניו, וכיון שהרגישו בו תלמידיו עמדו ופנו אותה משכונתו:

[ב] **אין** לה מנחם מכל אוהביה (שם שם). (ב) אמרו אותו היום שנכנסו אויבים לעיר והחריבו בית המקדש, היה חוץ לירושלים יהודי אחד הורש במחרשתו, וראה שהפרה שהיה חורש בה הפילה את עצמה לארץ, ולא היתה רוצה לחרוש, אלא תמיד היתה (נרעה) [גנדה], ראה אותה האיש ונבהל מאד, והיה מכה את הפרה כדי שתחרוש, ולא היתה רוצה, אלא תמיד היתה מפלת עצמה לארץ, והוא מכה אותה תמיד, עד ששמע קול אומר מה לך לפרה. הנח אותה, שהיא צועקת על חורבן הבית ועל מקדש שנשרף היום. שמע האיש, מיד קרע את בגדיו, ותלש את שערו וצעק, ונהן אפר על ראשו ובכה ואמר אוי נא לי, אוי נא לי. לאחר ב' או ג' שעות עמדה הפרה על רגליה ורקדה ושמחה, תמה האיש מאד, שמע קול אומר מעון חרוש כי בשעה זאת נולד משיח, שמע האיש רחץ פניו וקם ושמת הלך לביתו ולקח רצועות ארוכות של משי להתינוקות להעציבם בעריסם, לקחם והלך לירושלים, וכשבא לעיר לקחם ונהגם על זרועותיו, וקרא ברחוב העיר, מי יקנה פרה לבנו או לבתו, שמעה שיכינת אם משיח, ואמרה לו דך לבית פלוני, שהיה יד יולד לה, הלך ונכנס לבית ואמר להם קנה לבנך רצועה, אמרה לו לא אקנה לה, כי הוא נולד יום שנחרב בית המקדש, ארור היום שהוא נולד בו, מיד בא האיש אצל הילד ונשקו על ראשו ונתן לו רצועה, ובקש האם עליו הלך לו לביתו, ובכל שנה ושנה בא לירושלים לראותו. ושם הילד מנחם בן עמיאל, שנה אחת בא לירושלים ונכנס לבית, מיד הרימה אם הילד קולה, ואמרה אין לה מנחם שהרי נגנז, והוא שכתוב אין לה מנחם מכל אוהביה: (ג) ד"א אין לה מנחם. אלו נביאי השקר שנהנבאו לישראל ולא הניחו לחזור בתשובה:

[ג] (ד) **כל** רעיה בגדו בה. זה מיכאל וגבריאל, שלפנים מזה היו כלמדים על ישראל וזוהי, ואמר להם הקב"ה כי הביב עליכם, אמרו בית המקדש, אמר להם הקב"ה נשבע אני בשמי הגדול שאתם בעצמכם תציתו בו את האש, מיד נמלו מיכאל וגבריאל שני לפידי אש והציתו את ההיכל, והיה בית המקדש קורא על עצמו קינה.

הערות ותקונים

(א) **בכו** תככה בלילה, למה בלילה. מדרש איכה רכתי פ"א ז': (ב) אמרו אותו היום שנכנסו אויבים לעיר וסחרבו בהמ"ק היה חוץ לירושלים יהודי אחד. ספור דומה במקל"ת לזה עי' בלילה רכתי פ"א ס"ו פסוק על אלה אני בוכה ד"ה עובדא הוה צדק צד נה סדוס קא רדי נעית חדל תורתיה, וכמעט סוס כצילו בצריכות ובענינים (*): (ג) ד"א אין לה מנחם, אלו נביאי השקר. איכה זוטא אות ז' ומובא בילקוט איכה אות ז' וזכר מליכה זוטא: (ד) כל רעיה בגדו בה, זה מיכאל וגבריאל. איכה זוטא אות ז' ומובא בילקוט איכה אות ז' ומה שהוספתי בלילה זוטא עי' בילקוט כשכח אותו רשע עם (מדרש זוטא)

(* וכן בירושלמי ברכות פ"ג כ"ד כמו שהיה בלילה רכתי בלשון הרמיה וכן הוא בלשון עבריה -

שנאמר ממרום שלח איש בעצמותי וירדנה (שם'א' י"ג). וכתוב מגיד מראשית אתרית (ישעיה מ"ו י'). אמר הקב"ה לירמיה יך והנבא על ירושלים אמר לו (נער אנכי לא ידעתי דבר) [לא ידעתי דבר כי נער אנכי (ירמיה א' ו')]. לפי שלא היה רוצה לילך ולדתנבא על ישראל רעה עד שאמר לו הקב"ה במרום אצריך כבן ידעהיך ובטרם תצא מרתם הקדושיך נביא לגוים נתתיך (שם שם ה'). מיד קבל עליו נבואות, והיה ירמיה סבור שלא היה נביא אלא על אומות העולם ולא על ישראל, מיד אמר לו הקב"ה קח את כוס הזין החימה הזאת מידי (שם כ"ה ט"ו). מיד נטלו ירמיה שנאמר ואקח את הכוס מיד ה' (שם שם י"ז). והיה ירמיה סבור שלא להשקות אלא לאומות העולם, אמר לו הקב"ה ירמיה צא ולמד מדרך העולם כלום משקה תחלה אלא מי שמסב בראש, ירושלים היא ראש לכל הארצות שבעולם, לא דין הוא ירשקה אותה תחלה משל לכוסה שנכנסה לעודה לבדוק, בא כהן להשקותה, נסתכל בה וראה שאמו חיתה, ונחביש וחזר לאחוריו, צעק ובכה על אמו, כך ירמיה בשעה שאמר לו הקב"ה השקה את ירושלים אמר לפניו דבש"ג לא כך אמרת לי, נביא לגוים נתתיך (שם א' ה') ועכשיו אתה אומר לך והשקה את עמך, אי לי, שנאמר פתיתי ה' ואפת חוקתני ותוכל (שם כ' ז'). א"ל הקב"ה כבר קבלת עליך שיחות ואינך יכול לחזור בך, מיד נטל את הכוס והשקה את ירושלים מרה, ולא עוד אלא שמצצה את חרסיה, שנאמר ושתית אותה וצצית ואת חרשיה הגרמי (וחוקאל כ"ג ל"ד). כשראה ירמיה כך שנחתם גור דינה של ירושלים התחיל צעק ובוכה ומקונן איכה ישבה בדרו, באותה שעה אמר הקב"ה מה אתה עושה, כיד פתח ירמיה ואמר מה אמר ה' צבאות התבוננו וקראו למקוננות ותבואינה וגו' ותמהרנה ותשאנה עלינו נהי ותדרנה עינינו דמעה (ירמיה ט' ט"ז י"ז). כל זמן שישראל שרוין בצער הקב"ה שרוי עמהם בצער, שנאמר בכל צרתם לו צר (ישעיה ס"ג ט'). באותה שעה קרא הקב"ה אבילות על כל מעשה בראשית, שנאמר אלביש שמים קדרות ושק אשמים כסותם (שם ג' ג'). וכתוב ויקרא ה' אלהים צבאות ביום ההוא ולמספר ולקרה ולחגור שק (שם כ"ב ח"ב). אמר ירמיה לפני הקב"ה רבש"ע מי פותח תחלה קינה על ישראל אתה או מלאכי השרת, אמר לו הקב"ה אני פותח תחלה, מיד פתח הקב"ה ואמר אהלי שווד וכל מיתרי נתקו בני יצאוני ואינם ואין נוסח עוד אתלי וקום יריעותי (ירמיה י' כ'). ומלאכי השרת עונים אחריו, הן א"אלם צעקו חוצה מלאכי שלום מר יבכין (ישעיה ל"ז ז'). מיד נכנסו מלאכי השרת לנחמנו ולא רצה לקבל הנחמוין, שנאמר על כן אמרתי שעתו מני אמר בבכי אל האיניו לנחמני על שוד בית עמי (שם כ"ב ד'). אמר יהושע בן לוי מיום שחרב בית המקדש וררבה ירושלים אין שמחה לפני הקב"ה כביכול עד שיבנה בית המקדש וירושלים ויחזרו ישראל בתוכה, שנאמר וגלתי בירושלים וישתי בעמי ולא ישמע בה עוד קול בני וקול זעקה (שם ס"ה י"ט):

[ד] (ה) גלתה יתודה מעוני ומרום עבודה (איכה א' ג'). אמר רבי אלעזר משל למלך שכעס על בנו ומסרו ביד עבדו והיה העבד מודיעו מכן המלך, עד שגפת המלך ידו בנו ואו ושתעבד בו העבד, כי עשה הקב"ה לנבוכדנצר, כשבא נבוכדנצר לירושלים והיה מתירא לכנס בה, עד שרמו הקב"ה למיכאל ולקח נבוכדנצר וכפת ידו והביאו לירושלים ולהיכל, והציתו בו את האור, ונעשה הקב"ה כאדם שרדו קשורות לאחוריו כביכול, שנאמר השוב אחר ימיו מפני אויב (שם ב' ג'). אמר הקב"ה לירושלים כשבראתי את עולמי לא היה לפני לא עמל ולא יגיעה, שנאמר הלא ידעת אם לא שמעת אהי עולם ה' בורא קצות הארץ לא ייגע ולא ייעף אין חקר לתבונתו (ישעיה מ' מ):

ה ע ר ו ת ו ת ק ו נ י מ

המלאכים לירושלים דמו לנכדו בזמן מועט כו' ניתח גם כן בזמן סוף ונראה כי הילקוט ס"ב ז"ח ממקום אחר: (ה) נחם יסודי, א"ל אצור מכל למך. איכה זוטא אות ה' ומנחם ילקוט איכה אות מ"א: (מדרש זוטא)

ב"ח), ובמעשיכם הרעים יש לפני יגיעה להעלות עליכם מלכי אומות העולם, שנאמר אך העברתני בחמתך הונעתני בעונותיך (שם מ"ג כ"ד):

[ה] (ו) מעשה באדם אחד ודואג בן יוסף שמו והיתה אמו ואם אמו ואחתו ואחת אביו מדרות אותו כמפחים ונתנות משקלו והב במקדש, וכשצרו האויבים על ירושלים והרעבנה, מבחתו בידה ואכלתו אמו אבדים אברים, ועליה היה מקונ ירמיהו ידי נשים רחמנות בשלו ילדיהן היו לברות למי (איכה ד' י'), ובתיב אם תאכלנה נשים פרים עוללי מפורים (שם ב' כ'), (ו) אל תקראו מפורים אלא מפורים, עולל הנמרד במפורים:

[ו] (ח) אמרו מעשה באדם אחד שהיו לו א'בעה בנים אפר לאשתו כלום יש דבר לאכול, אמר יש לנו מלא כף קמח, אמר לה בשלי אותו ונאכל יחד, בשלה אותו וכשמרכה אותו כף נתה מפה אחת מן הקדירה על הארץ, בא בנו הגדול לגרף את המפה לתוך פיו, בא ארזו והחפו ומת, ובא אביו ורחפו ואמר לו למה דחת את אחיך, והרגו, לא הספיק לאכול עד שנכנסו האויבים ובאו שרי העיר והולכים למלחמה ושבו אותם והרגו כולם, יצא אביהם וצא כל אחד ואחד מדם מישוך מת, נמל אצבעו של בנו הגדול והכניסו לתוך עינו ואמר אצבע שלא הנחתו לגרוף את המפה נתקר את עינו:

[ז] (ט) אמרו מעשה באשה אחת שהיו לה שלשה בנים והלכו ענים למלחמה, והלכה ולקחה השלישי שהיה יונק ושחמה אותו ובשלתו בקדירה, וכשבאו שני בניה מן המלחמה והרגישו שהיו אוכלים אחיהם הקטן, עלו לגג הפילו את עצמם ימרו, ועליהם מקונ ירמיהו טובים היו הללי חרב מחללי רעב שהם יוזבו מדקרים מהנכות שרי (שם ד' ט'). והיתה ירושלים צועקת ואומרת אללי לי כי הייתי כאכפי קיץ כעוללות בציר ואין אישכול לאכול מיכה ז' א'). אמרה קוצר מנית מפחים והבוצר מנית עוללות, אבל אני לא נשתירי לי כלום ונסרתני ביד נבוכדנצר כרחל ביד ארי וכגדי ביד השבת:

[ח] (י) אמרו שתי נשים אחיות יפיפות היו בירושלים ותפשושם כשרים, ונשהמשו עם כל אחת מהן מאה וחמשים איש, עד שכחו סחמת התשמיש והיו צועקות ואומרות איה רחמך ה' שבראת בהן העולם, וכשמתו היה מקונ עליהן ירמיהו נשים בציון ענו בתולות בערי יהודה (איכה ה' י"א), והיו הכשרים בועלים בתולות עד שהלך דם הבועלה כיון מן הגת, שנאמר בתולותיה נגות והיא מר לה (איכה א' ד'), אל תקרא נגות אלא מן גת, גת דרך ה' לבהולת בת יהודה (שם שם ט"ז), אל תקרא לבהולת אלא לבעולת:

[ט] (יא) אמרו מעשה בשבעים בתולות שנשבו והושיבון בספינה להוליכן למדינת השכאים ולהושיבון ב'ובות, אמרו זו לזו נבא ונקדש שמו של מלך מלכי המלכים הקב"ה ונפיל אותנו להוך הים ואל יתעללו בנו הערלים, מה עשו הלכו לשפת הספינה והפילו את עצמן להוך הים ונטבעו:

[י] (יב) כתיב נחמו נחמו עמי (ישעיהו מ' א'), למה שתי פעמים רבי אוקר לפי שכל המכות שלקו בהן היו כפולות, שכך אמר ירמיהו שבר על שבר נקרא

הערות והקונים

(1) מעשה באדם אחד. איכה זוטא אות ט' ומונח בליקוט איכה אות מ"ז: (2) אל הקרי טפוחים הלך ספחים, טולל כנמדד בטפחים. זאת ליתא בליכה זוטא: (3) אמרו מעשה באדם אחד שכיו לו ד' בנים. איכה זוטא אות י' ומונח בליקוט איכה אות מ"ח: (4) אמרו שתי נשים אחיות ישיפוח. איכה זוטא אות י"ב ומונח בליקוט איכה אות ל': (5) אמרו מעשה בכעשים בתולות. איכה זוטא אות י"ג ומונח בליקוט איכה אות ל"א: (6) כתיב נחמו נחמו עמי. איכה זוטא אות י"ד ומונח בליקוט איכה אות י"ז: (מדרש זוטא)

(ירמיה ד' כו). בכו תבכה בלילה (איכה א' ב). חטא חטאה ירושלים (שם שם ח). עיני עיני יורדה כים (שם שם טו). וכל כך למה שחרחו בכפלים, שנאמר כי שתים רעות עשה עמי (ירמיה ב' יג). ולפי שהטאו בכפל לקו בכפל, שנאמר כי לקחה סיד ה' כפלים בכל המארה, ושעיה מ' ב). ולפי שהטאה כפולים סבותיה כפולות, לכך נחמתיה כפולות, שנאמר נחמו נחמו עמי (ישעיה מ' א). עורי עורי לבשי עוז (שם ג' א). התעוררי התעוררי (שם ג' ז). קומי אורי כי בא אורך (שם ס' א). אנכי אנכי הוא בנחמכם (שם ג' יב). אנכי אנכי הוא מוחה פשעך למעני (שם מג כ"ה). שוש אשיש בה' (שם ס"א ז). (ויאמר) סלו סלו (שם ס"ב ז). אמרה כנסת ישראל הכל אתה נתון בכפל, שנאמר לכן בארצכם משנה יירשו (שם ס"א ז). כי מכת אויב הביתך (ירמיה ל"א י"ד). כה עשית לאיוב ויוסף ה' את כל אשר לאיוב למשנה (איוב מ"ב י). אמר והם הקב"ה מה לאיוב הוספתי משנה לבני על אתה כמה וכמה לכן בארצכם משנה יירשו:

[וא] (יג) [דברך אתר נחמו נחמי עמי]. רבי אומר אין דבר מתרעם בידו לפני הקב"ה שאינו מפייסה עליה, ירמיה אבר איכה ישבה בדד (איכה א' א). הקב"ה השיב אני משרה אותך לבניך יהודה, שנאמר במה בדד (דברים ל"ג כ"ח). ירמיה אמר בכו תבכה בלילה וגו' (איכה א' ב). והקב"ה השיב מגעי קולך מבכי וגו' (ירמיה ל"א טו). ירמיה אמר גלתה יהודה מעוני וגו' (איכה א' ג). והקב"ה השיב ונפוצות יהודה יקבץ (ישעיה יא י"ב). ירמיה אמר דרכי ציון אבלות (איכה א' ד). והקב"ה השיב פנו דרך העם סלו סלו (ישעיה ס"ב ז). ירמיה אמר היו צריה לראש (איכה א' ה). והקב"ה השיב ונתנך ה' לראש ולא לזנב (דברים כ"ה י"ג). ירמיה אבר ויצא מן בת ציון כל הדרה (איכה א' ו). והקב"ה השיב זה הדור בלבושו (ישעיה ס"ג א). ירמיה אמר זכרה ירושלים ימי עניה וטרוריה (איכה א' ז). והקב"ה השיב יבקש את עון ישראל (ואיננו) ואת חטאת יהודה ולא תמצאינה וגו' (ירמיה נ' כ'). ירמיה אמר טומאתה בשוליה (איכה א' ט). והקב"ה השיב וורקתי עליכם מים טהורים וטהרתם (יהוהאל ל"א כ"ה). ירמיה אמר ידו פרש צר (איכה א' י). והקב"ה השיב יוסף ה' שנות ידו וגו' (ישעיה י"א י"א). ירמיה אמר כל עמה נאנחים וגו' (איכה א' י"א). והקב"ה השיב ואכלתם אכול ושבעו (יואל ב' כ"ט). ירמיה אמר לא אליכם כל עוברי דרך (איכה א' י"ב). והקב"ה השיב הרימו מכשול סדרך עמי וגו' (ישעיה נ"ז י"ד). ירמיה אמר כמיום עלח אש בעצמותי וירדנה (איכה א' יג). והקב"ה השיב ואני אדעה לה חומת אש סביב נאם ה' (זכריה ב' ט). ירמיה אמר נשקד עול פשעי (איכה א' י"ד). והקב"ה השיב ואשבור מוטות עליכם (ויקרא כ"ו י"ג). ירמיה אמר סלה כל אבירי (איכה א' ט"ו). והקב"ה השיב סלו סלו פנו דרך (ישעיה נ"ז י"ד). ירמיה אמר על אלה אני בוכיה וגו' (איכה א' כ"א). והקב"ה השיב כי עין בעין יראו בשוב ה' ציון (ישעיה נ"ב ח). ירמיה אמר פרשה ציון בידיה (איכה א' י"ז). והקב"ה השיב עוד ישבו וקנים וזקנות וגו' (זכריה ח' ד). ירמיה אמר צדיק הוא ה' כי פיהו מריתי (איכה א' י"ח). והקב"ה השיב ועמד כלם צדיקים (ישעיה ס' כ"א). ירמיה אמר קראתי למארחי המה רמוני (איכה א' י"ט). והקב"ה השיב והיה מרם יקראו ואני אענה (ישעיה ס"ה כ"ד). ירמיה אמר ראה ה' כי צר לי וגו' (איכה א' כ'). והקב"ה השיב וירא ה' בצר להם (תהלים ק"ו מ"ד). ירמיה אמר שמעו כי נאנחה אני (איכה א' כ"א). והקב"ה השיב לא ישמע בה עוד וגו' (ישעיה ס"ה י"ט). ירמיה אמר תבא כל רעתם לפניך (איכה א'

הערות ותקונים

(יג) דבר אחר נחמו נחמו, רבי אומר. איכה זוטא אמת מ"ו ומונח גילקס איכה אמת כ"ג-כ"ד

(מרדכי זוטא)

כי"ב) והקב"ה השיב ושנת גאולי באה (ישעיה ס"ג ד'). ורמיה אמר כי רחוק ממני מנחם (איכה א' ט"ז). והקב"ה השיב נחמו נחמו עמי (ישעיה מ' א'):

[גב] (יד) דבר אחר נחמו נחמו עמי. כי צריך לנחם ישראל או הקב"ה. למי שמחת אשתו למי מנחמים לא לבעל מנחמים. כך נמשלה ציון. שנאמר במשכנים הוי"בני ככתי עולם (איכה ג' ו'). לא אתם צריכים לנחמני נחמוני נחמוני. משל למה הדבר דומה למי שנשכבו בניו בחייו, למי מנחמים לא לאביהם מנחמים. כך בני יצאוני ואינם (ירמיה י' כ'). משל למי שנשרף ביתו למי מנחמים לא לבעל הבית. כך אמר הקב"ה שרפו את ביתי, שנאמר וישרף את בית ה' ואת בית המלך ואת כל בתי ירושלים ואת כל בית הגדול שרף באש (שם נ"ב י"ג) משל למי שנשרף כריכו ונקצין למי מנחמים, לא לבעל הכרם. כך הקב"ה, כי כרם ה' צבאות בית ישראל (ישעיה ה' ז'). משל לרועה שנכנס ארי בין צאנו ושרף ואכל מהם, למי מנחמים, לא לבעל הצאן. כך הקב"ה, דכתיב צאן אוברות היו עמי רועיהם התעום (ירמיה נ' ו'). הוי אומר לי אתם צריכים לנחם, נחמוני נחמוני. למה שמי שנוטלים ממנו כל אשר לו אין דעהו מיושבת עליו. כך מי שבניו גולים וכי לא צריך לנחם. כך כביכול הווי עיני ולבי שם כל הימים (מיא ט' ג'). וכשחרב בית המקדש, על תומותיך ירושלים הפקרתי שומרים וגו' ואל תתנו דמי לו עד יכונן ועד ישים את ירושלים ההלכה בארץ (ישעיה ס"ב ו' ז'). הרי אתם צריכים לנחמני הה"ד נחמו נחמו עמי נחמוני נחמוני:

[יג] (טו) [דבר] אחר נחמו נחמו עמי אמר להם הקב"ה לנביאים לכו נחמו את ירושלים כיון שבאו אצלה אמרה להם וכי לא אוני מלאות מתוכחות שהוכחתוני ועכשיו אתם באים לנחמני מי יתן ראשי מים ועיני מקור דמעה ואבכתי יומם ולילה (על שבר) [את הלל] בת עמי (ירמיה ה' כ"ג). וירמיה מקונן ברוח הקדש בכו תבכה בלילה מן בכה ישראל בכה, וי"א ירמיה בכה:

[יד] (טו) אמר רבי אבא בר כהנא בשעה שאמר הקב"ה לנביאים צאו ונחמו את ירושלים, הלך הושע ואמר להם לישראל הקב"ה שלחני לנחמכם, אמרו לו מה בידך, אמר להם אהיה כמל לישראל יפרח כשושנה (תושע י"ד ו'). אמרו לו תמול אמרת הובא אפרים שרשם יבש (שם ט' ט"ז), עכשיו אתה אומר כן, איזה דבר נאמין [לראשונה או לשניה]: הלך יואל אמרו לו מה בידך, אמר להם והיה ביום ההוא יטפו ההרים עמס והגבעות תלכנה חלב (יואל ד' י"ח). אמרו לו תמול אמרת הקיצו שכורים ובכו והלילו כל שותי יין על עמס כי נכרת מפייהם (שם א' ה'). לאיזה מהם נאמין: הלך עמוס אמרו לו מה בידך, אמר להם ביום ההוא אקים את סוכת דוד הנופלת (עמוס ט' י"א). אמרו לו תמול אמרת נפלה לא תוסף קום בהולת ישראל (שם ה' ב'), לאיזה מהם נאמין: הלך מיכה, אמרו לו מה בידך, אמר להם מי אל כמך נושא עון ועובר על פשע וגו' (מיכה ז' י"ח). אמרו לו תמול אמרת בפשע יעקב כל זאת וגו' (שם א' ה'), ועכשיו אתה אומר כן לאיזה נאמין: הלך נחום, אמרו לו מה בידך, אמר להם כי לא יוסף עוד לעבור כך בליעל ככה נכרת (נחום ב' א'). אמרו לו תמול אמרת מן יצא הושע על זה רעה יועץ בליעל (שם א' י"א), עכשיו אתה אומר כן, איזה נאמין: הלך תבוק, אמרו לו מה בידך, אמר להם יצאת לי ששע עמך (תבוק ג' י"ג). אמרו לו תמול אמרת לנו עד אנה

ה ע ר ו ת ו ת ק ו נ י מ

(יד) ל"א נחמו. מי ל"ך נחם. איכס זוטא אוח ס"ו ומוצא בילקוט איכס אוח ל"ד: (טו) ל"א נחמו אמר ל"א סק"ס לנביאים. איכס זוטא אוח י"ו ומוצא בילקוט אוח ל"ס: (טז) ל"א אכל בר כהנא בשעת שאמר סק"ס לנביאים. למה נמדרש איכס זוטא שם ואחר הסיום וי"א ירמיה בכה נמלא שם מאמר גדול ל"א אוח סיון שתרסע טון וירושלים ונית המקדש וכו'. והמאמר כלפניו המתחיל ל"א אכל בר כהנא לקוח (סדרש זוטא) כלו

שועתי ולא תשמע וגו' (שם א' ב'), עכשיו אתה אומר כן, לאיזה נאמין: הלך צפניה אמרו לו מה בידך, אמר להם והיה בעת ההיא אהפש [את] ירושלם בנרות (צפניה א' י"ב) אמרו לו (יז) תמול אמרת לנו יום חשך ואפילה יב. ענן וערפל (שם שם ש"י). עכשיו אתה אומר כן, לאיזה נאמין: הלך חגי, אמרו לו מה בידך, אמר להם העוד הזרע במגורה (והגפן) ועד הגפן] והתאנה והרמון ועץ הזית (אשר) לא נשא מן היום הזה אברך (חגי ב' י"ט). אמרו לו המול אמרת לנו זרעהם הרבה והבא מעט (שם א' ו'). עכשיו אתה אומר כן, לאיזה נאמין: הלך זכריה, אמרו לו מה בידך, אמר להם קוצף גדול אני קוצף על הגוים השאננים (זכריה א' ט"ו). אמרו לו תמול אמרת קוצף הי על אבותיכם קוצף (שם א' ב'). עכשיו אתה אומר כן, לאיזה נאמין: הלך מלאכי, אמרו לו מה בידך, אמר להם ואשרו אתכם כל הגוים כי תהיו אתם ארץ תפץ [אמר] ה' צבאות (מלאכי ג' י"ב). אמרו לו תמול אמרת לנו אין לי תפץ בכך (שם א' י). ועכשיו אתה אומר כן, איזה נאמין: חזרו הנביאים לפני הקב"ה ואמרו לפניו רבש"ע אינה מקבלת ממנו הנחומים, אמר להם הקב"ה אני ואתם נלכה לנחמה, היא היא דכתיב נחמו נחמו עמי, נחמה עמי, נחמה עליונים נחמה תחתונים, (יח) נחמה ראשונים נחמה אחרונים:

[טז] (יט) אמר רבי אחא משררבה ציון וירושלם ובית המקדש ונשרף ההיכל וגלו ישראל ויצאו בקולרין היו ישראל מכקשים לבבות ולא הניחום השומרים, אלא היו רודפים אותם וטבים אותם על צואריהם, שנאמר על צוארינו נרדפנו יגענו ולא הונח לנו (איכה ה' ה'). שלא הונח להם לבבות, וכיון שיצא יום ראשון נפנו אלו לאיילה ולשתיה, ואלו נפנו לבבות, שכן ציה נבווראדן שר הטבחים על ירמיה ואמר לו נבוכדנצר לנבווראדן קחני ועינדך שים עליו ואל תעש לו מאומה רע כי אם כאשר ידבר אליך בן עשה עמי (ירמיה ד"ט י"ב). אמרו ישראל לירמיה נעשה תנאי בינינו אתה הילך ברוחה, הדיה בוכה ביום, ואנו נתונים בקולרין נכבה בלילה, וכן עשו, ירמיה היה בוכה ביום ואמר ארור היום אשר ילדתי בו יום אשר ילדהני אמי אל יהי ברוך ארור האיש אשר בישר את אבי לאמר יולד לך בן זכר ישמח שמחתו (שם כ' י"ד ט"ו). [ישראל] בוכים בלילה, שנאמר בכו תבכה בלילה. אמר הקב"ה ישראל בוכים בלילה, וירמיה בוכה ביום, ואני בוכה ביום ובלילה, שנאמר ואבכה יומם ולילה (על שבר) [את הלל] בת עמי (שם ה' כ"ג):

[טז] (כ) דבר אחר מי יתן ראשי מים ועיני עמור המעה (ירמיה ח' כ"ג). מה כתיב למעלה מן הענין, על שבר בת עמי השברתי (שם שם כ"א), אמר הקב"ה פלגי מים תרד עיני על שבר בת עמי (איכה ג' ט"ז). אלולא שהכהוב מדבר היה הלשון האומר חייב לחתכו אבר אבר, אלא קרמו הראשונים, [כא] שנאמר וקדמונים אחזו שער (איוב י"ח כ'). כתיב שער תלויה. משל לבן מלך שבקש להגביה אבן, כשהגביה נפלה עליו ושברתו שמע המלך שנשבר בנו, [כב] התחיל לומר נשברתי:

הערות ותקונים

כלו מפסיקתא דר"כ ספקא נחמו דך קל"ו ט"ב: (יז) תמול אמרת לנו יום חשך ואפילה יום ענן וערפל. בפסיקתא דר"כ שם הערה ל"א העירוני כי המקרא כזה מוכח בעשות סבכחוב געת היום אחפש קודם להמקרא יום העך ואפילה ואך יוכל נאמר על המאחר, "תמול אמרת לי". לכן נכונה גירסת הפסיקתא רבתי ספקא בכו חכמי התמול אמרת לי אסף אסוף כל מעל פני האדמה (פסיה א' ז'): (יח) תמוס ראשונים תמוס אחרונים. בפסיקתא דר"כ שם דף ק"ח ע"א ה"ג: תמוס חיים, תמוס נפיש, תמוס תמוס כזה, תמוס כעולם כזה, תמוס כעולם כזה, תמוס על עשרת הסכמים, תמוס על כשני יודים וזנימן, סוי נחמו נחמו עמי: (י"ג) ח"ד אתה משהרבה. אחר ככזיא נחמו גדול מפסיקתא דר"כ סחל נכזיא במאמר סה מליכז זוסא אתה י"ז כחצר סחל לכניא בלוח י"ג ויכזיא ג"כ זילקוט אתה ל"ה: (ד) ד"ל מי יתן ראשי מים. סוספתי כמו סכוח בליכז זוסא אתה י"ח ומוכח זילקוט שם את ל"ו והסמיס המעתיק מן בת עמי עד בת עמי: (כא) סחמאר וקדמונים. כוספתי כמו סיה בליכז זוסא שם ומוכח זילקוט שם: (כב) סחמיל לומר

אמרו לו בני פלמין בנדך נשבה, ואתה אומר נשברתי. כך אמר הקב"ה כביכול על שבר בת עמי השברתי קדרתי שמה החוקתני (ירמיה ח' כ"א). משל לחכם שלא ראה אבל מימיו והיה לו בן אחד ומה קרא לכל תלמידיו אמר להם מבקש מכם הראו לי כיצד מהאבלים (בג) ואמרו לו אבל קורע בגדיו, אמר להם אף אני קורע, אמרו לו אבל יושב ודומם לעצמו ומראה פנים, אמר להם אף אני יושב כן. אמרו לו אבל כופה מטהו, אמר להם אף אני כופה ממתי. אמרו לו אבל לובש שחורים, אמר להם אף אני לובש שחורים. אמרו לו אבל בוכה ביום ובלילה, אמר להם אף אני בוכה ביום ובלילה. החכם זה האלחיים, שנאמר ה' בחכמה יסד ארץ כונן שמים בתבונה (משלי ג' ט"ז). כך הקב"ה כשחרבה ציון וירושלים ובית המקדש ועברו על ישראל כל אלו הצרות, שנאמר אשר למות למות ואשר לחרב לחרב ואשר לרעב לרעב ואשר לשיבי לשיבי (ירמיה ט"ז ב'). קרא הקב"ה למלאכי השרת שנאמר ויקרא ה' אלהים צבאות לבני למספר ולקרחו ולחנורו שק (ישעיה כ"ב י"ב). אמר להם מלך אבל מה הוא עושה, אמרו לו בוכה ביום ובלילה, אמר להם אף אני עושה כן שנאמר ואבכה יומם ולילה את הללית בת עמי (ירמיה ח' כ"ג). עוד אמר להם מלך אבל מה הוא עושה, אמרו לו לובש שחורים, אמר להם אף אני עושה כן, שנאמר אלביש שמים קדרות ושק אשים כסותם (ישעיה ג' ג'). עוד אמר להם מלך אבל מה הוא עושה, אמרו לו הולך יחף, אמר להם אף אני עושה כן, שנאמר ה' בסופה ובסערה דרכו (וענן אבק רגליו) (נחום א' ג'). עוד אמר להם מלך אבל מה הוא עושה, אמרו לו כופה את מפתו, אמר להם אף אני עושה כן, שנאמר חזה היות עד די כרסון רמיו (דניאל ז' ט'). (כה) מכלל שהיו הפוכים. (כו) עוד אמר להם מלך אבל מה הוא עושה, אמרו לו מבוע פורצירא דידיה, אמר להם אף אני עושה כן. (ז) שנאמר בצע אמרתו (איכה ב' י"ז). עוד אמר להם מלך אבל מה הוא עושה, אמרו לו מנבה את הפנסים, אמר להם אף אני עושה כן. (ח) שנאמר שמש וירח קדרו וטובכים אספו נגהם (יואל ד' ט"ז). עוד אמר להם מלך אבל מה הוא עושה, אמרו לו נכנס בחדרי חדרים ובוכה, אמר להם אף אני עושה כן, שנאמר במסתרים תבכה נפשי (ירמיה י"ג ט"ז). (ל) עוד אמר להם מלך אבל מה הוא עושה, אמרו לו קורא למקוננות, אמר להם אף אני עושה כן, שנאמר כה אמר ה' צבאות החבוננו וקראו למקוננות והבואנה וגו' (ירמיה ט' ט"ז). והווי ויקרא ה' אלהים צבאות ביום ההוא לבני ירמספר ולקרחו (ישעיה כ"ב י"ב):

(לא) דבר אחר בכו תבכה בלילה. מי בכה כביכול משל לחכם שהיו לו בנים ונשכים ומיליכם לבית המדרש, לימים מהו בניו והיה כושבים והולך לבית המדרש

הערות ותקונים

נמר נשברתי. סוספתי כמו שהיה צאיכה זוטא וזילקוט שס: (בג) אמרו לו. גם זאת הסוספתי כמו שהיה צאיכה זוטא וזילקוט: (כד) עוד אמר להם מלך אבל מה הוא עושה, אמרו לו הולך יחף, אמר להם אף אני עושה כן, שנאמר בסופה ובסערה דרכו וענן אבק רגליו. זאת ליתא צאיכה זוטא וזילקוט שס ומנא צאיכה רבתי ריש ס"א: (כה) מכלל שהיו הפוכים. זאת ליתא צאיכה זוטא וזילקוט שס ומנא צאיכה רבתי ריש ס"א כביכול שכי הפוכים: (כו) עוד אמר להם מלך אבל מה הוא עושה, אמרו לו נכנס בחדרי חדרים ובוכה, אמר להם אף אני עושה כן, שנאמר במסתרים תבכה נפשי (ירמיה י"ג ט"ז). (ל) עוד אמר להם מלך אבל מה הוא עושה, אמרו לו קורא למקוננות, אמר להם אף אני עושה כן, שנאמר כה אמר ה' צבאות החבוננו וקראו למקוננות והבואנה וגו' (ירמיה ט' ט"ז). אמר לו קודם למקוננה, אמר להם אף אני עושה כן, שנאמר כה אמר ה' צבאות (מדרש זוטא)

החבוננו

זכבה, אף כך הקב"ה כשחרב ירושלים היה משכים והולך לירושלם לציין ולבית המקדש לבקש לראותם שונין וקורין בבתי כנסיות ובבתי מדרשות ולא היה מצא שם בריה, הדא הוא דכתיב בכו הבכה בלילה. אמר הקב"ה אני נתתי תורה לישראל לעסוק בה יומם ולילה, שנאמר והגיה בו יומם ולילה (יהושע א' ח'). ועתה אינם עושים בה. לכך הוא אומר ואבכה יומם ולילה (על) [את] הללי בת עמי:

[יז] **דבר** אחר מי יתן ראשי מים ועיני מקור דמעה (ירמיה ח' כ"ג). (לכ) אמר הקב"ה הלואי הנחתי עולמי תהו ובהו כמו שהיה, שנאמר רוח אלהים מרחפת על פני המים (בראשית א' ב'), ואין ראשי שכתוב כאן אלא בריותי של עולם, שנאמר בראשית ברא אלהים (שם שם א'):

[לג] **דבר** אחר מי יתן ראשי מים. אמר הקב"ה הלואי לא ירדתי על הר סיני ונתתי התורה שעברו עליה ויעשו בה, ואין ראשי אלא תורה, שנאמר ה' קנני ראשיה דרכו (משלי ח' כ"ב). בוא וראה משה מקלסן במי יתן, שנאמר מי יתן והיה לבכם זה להם ליראה אותו (דברים ה' כ"ו), וירמיה אחר מי יתן ראשי מים, הוא שאמר דניאל הוא מהשנא ערניא וזמניא מהעדה מלכין ומהקום מלכין (דניאל ב' כ"א), כשיצאו ישראל ממצרים כתיב ויושע ה' ביום ההוא (שמות י"ד ל'), וכשיצאו ישראל מירושלים כתיב נתנני ה' בידי לא אוכל קום (איכה א' י"ד). כשיצאו ממצרים כתיב היתה יהודה לקדשו וגו' (תהלים קי"ד ב') וכשיצאו מירושלים כתיב סודו טמא קראו לכו (איכה ד' מ"ו). כשיצאו ממצרים כתיב הים ראה ויגום (תהלים קי"ד ג'). וכשיצאו מירושלם כתיב על נהרות בבל שם ישבנו (שם קל"ז א'). כשיצאו ממצרים כתיב הרים רקדו כאילים (שם קי"ד ד'). וכשיצאו מירושלם ראיתי (את) החרים והנה רועשים (ירמיה ד' כ"ד). כשיצאו ממצרים כתיב לא חסרת דבר (דברים ב' ז'). וכשיצאו מירושלים כתיב עוללים שאלו לחם (איכה ד' ד'). כשיצאו ממצרים כתיב כאשר ישא איש את בנו (דברים א' ל"א). וכשיצאו מירושלים כתיב השליך משמים ארץ הפארת ישראל (איכה ב' א'). כשיצאו ממצרים כתיב ואתם הדבקים בה' אלהיכם (דברים ד' ד'). וכשיצאו מירושלם כתיב דבק לשון יונק אל חבו' (איכה ד' ד'). כשיצאו ממצרים כתיב וענן ה' עליהם יוכם ולילה (במדבר י' ל"ד). וכשיצאו מירושלם כתיב ככותה בענן לך מעבור תפלה (איכה ג' מ"ד). כשיצאו ממצרים כתיב אז ייטיר משה ובני ישראל את השירה (שבות מ"א א'). וכשיצאו מירושלים כתיב בכו הבכה בלילה (איכה א' ב'):

[יה] [לד] **מי** יתנך כאז לי יונק שרי אמי (שה"ש ח' א'). לעתיד לבא יבוא הקב"ה לפיים ישראל, והם אומרים לפניו רבונו של עולם במה אנחנו שלא עשית אפילו כבשר ודם, יוסף שהיה בשר ודם אף על פי שנמלחו אחיו רעה, לא נקם מהם השבאו אצלו כבש רחמיו עליהם, שנאמר ולא יכול יוסף להתאפק (בראשית מ"ה א'), ואתה לא כבשת רחמך ממנו והנחת אומנתך שכתוב בך ה' ה' אל רחום והנון וגו' (שמי' ל"ד ו'): ועוד אמרה כנסת ישראל לפני הקב"ה רבונו של עולם כמה פעמים היתה גדולה אהבה ואהיה ושלום ורעות שהיתה לי עמך ויודעת אני כמה נסים עשית עמדי ואף אני עשיתי עמך טובות הרבה, קדשתי שמך על אותם הנסים שעשית לי ואמרת עליהם שירה על כל נס ונס, וקבלתי תורתך מה שלא עשו אומות העולם, וצפיתי שאכנס אני ואתה לגן עדן והשמחני שם, שנאמר אנהגך אביאך אל בית

ה ע ר ו ת ו ת ק ו נ י מ

התבוננו וקראו למקוננות ומנואנה וגו', זאת ליחא שם: (לא) ד"ח בכו חככה בלילס. מי זכבה. בלילה זומא שם אות י"ח וצילקוט אות ל"ו מוכח זה אחר הכתוב ולככה יומם ולילה אה חלני בת עמי (ירמיה ח' כ"ג): (לכ) אמר הקב"ה. נמלא גם צילקוט סוף אות ל"ו ובלילה זומא הוא בתחלה אות י"ח: (לג) ד"ח מי יתן רחי מים. איכה זומא אות י"ח ומוכח צילקוט אות ס"ז: (לד) מי יתנך כאזה לי יונק שרי אמין, לע"ל יבא הקב"ה. איכה זומא אות כ"ג ומוכח צילקוט אות ע"ה וסמיים המסדר אי (מדרש זומא)

אמי (שהיש' ח' ב'), כיון שנכנסתי לבית המקדש הבאת עלי צרים ואויבים וצחקו בי, שנאמר ראוה צרים שחקו על משבתיה (איכה א' ו'), וכמה אתנהם, אמר לה הקב"ה וכי לא צערתי עמך באותו הפרק, משל למה הדבר דומה למלך שבאו עליו אויבים והציתו אש בביתו, והיה יושב ובוכה, אמר המלך מה אעשה, אעמוד וארוצה? מביתי שמא יאמרו העולם מפני שאין בי כח ברחמי, מה עשה יושב בביתו והיתה האש מגעת אצלו, נכנסו אוהביו אצלו אמרו לו אדוננו המלך מפני מה אתה יושב והאור בביתך, כך בשעה שנכנסו אויבים להיכל והציתו את האור, היה הקב"ה יושב ודומם, אמר מה אעשה, נכנסו המלאכים אצלו אמרו לפניו רבונו של עולם האור דולק בביתך קום צא מביתך, שנאמר הרימה פעמך למשואות נצה כל הרע אויב בקודש (תהלים ע"ד ג'), באותה שעה חוזרים ומתכנסין כל הנביאים והולכים אצל ירושלם לנחמה, אמר להם הקב"ה למי אתם צריכים לנחם תחלה לי או לה, למי שבהו בניו למי מנחמים, וכי לא לאב, לא כל שכן שאני צריך לתנחם תחלה, אלא אף על פי כן לכו ופיוסו. מיד מתקבצים כלם והולכים לירושלם, כיון שרואה אותם אומרת להם לתנחומין שלכם אינני צריכה על צרות שעברו על בני, מיד חוזרים להקב"ה ואומרים לפניו רבונו של עולם אינה מקבלת תנחומין ממנו, והקב"ה אומר להם אלך אני בעצמי ואפיוסנה, לפי שעברתי לה על הדין, כתוב בתורה לא תעבוד בכבוד שורך ולא תגזו בכור צאנך ודברים מ"ו י"ט), ובישראל כתיב בני בכורי ישראל (שמות ד' כ"ב), ואמרתי להם הביאו [את] צואריכם בעול מלך בבל (ירמיה כ"ז י"ב), כתיב בתורתך לא תשנא את אויך בלבבך (ויקרא י"ט י"ז), ואני שנאתיה, לכך אני ראוי לפיוסה, מיד הלך הקב"ה לפיוסה, ואמר לה כעס זה למה, אמרה לו רבינו של עולם ולא אכעום שהגליתני לבין אומות העולם, וקללתני קללות רעות ונהפכו פני כשולי קדירה, ובכל זאת קדשתי את שמך הגדול והקדוש. אמר לה כנגד זכות שעשית לי כך יש לך חיובה, למה כעסתי עליך לפי שעברת על תורתך, בתורתך כתיב כבוד את אביך ואת אמך (שמות כ' י"ב), ואת כתבת אב וגם הקלו בך (יחזקאל כ"ב ז'), כתבתו שופך דם האדם באדם דמו ישפך (בראשית ט' ו'), ואתה כתבת אנשי רכיל היו בך [למען שפך דם] (יחזקאל כ"ב ט'), כתיב לא תרצח לא תנאף לא תגנוב (שמות כ' י"ג), ואתה כתבת אלה וכהש רצוח ונגנוב ונאוף (הושע ד' ב'), אמרה לפניו רבונו של עולם כיון שהגליתני לבין אומות העולם בדין הוא שלא אשמור מצותך, ואעפ"כ קיימתי מצותך. אמר לה בתי הגיע זמנך ליגאל, מיד אומרת איני מתנחמת עד שתראה לי נקמה מאותם רשעים שצערוני וחרפו את שמך הגדול, אמר לה הקב"ה חייך אני מביא אותם ונפרע לפניך מהם עד שאוכלים את בשרם, שנאמר והאכלתי את מוניך את בשרם וכעסים דמם ישכרוך וידעו כל בשר כי אני ה' מושיעך וגואלך אביר יעקב (ישעיה מ"ט כ"ו): (לה) כתיב כי מאסו את תורת ה' (שם ה' כ"ד). זו תורה שבכתב, ואת אמרת קדוש ישראל נאצו (שם) זו תורה שבעל פה:

[יש] ויאמר (לו) ה' יען כי נבהו בנות ציון (ישעיה ד' ט"ז). שהיו הולכות בקומה זקופה: והלכנה נמויות גרון (שם). שהיתה אחת מהן מהלכה מקושטת היתה מוטה בנרונה לכאן ולכאן, כדי להראות תכשיטה: ומשקרות עינים (שם). מסקרת במסקרא: ריש לקיש אמר בקירית ארומה: הלוך וטפוף תלכנה (שם). (י' זילקוט סוטה ו' וז' וט' וי' ויאמר ה' יען כי נכסו בנות ציון. איכה וסוף אות כ"ח ומנובל זילקוט אות ט"ז: (סדרש זוטא) ויא

הערות ותקונים

המעתיק את המאמר מלות כ" כ"א וכ"ב והתחיל מן המאמר מלות כ"ג: (לה) כתיב כי מאסו. סס סכסס הסתכלה ונמלטה לנטון בלויכה וסוף אות כ"ד וזילקוט אות ע"ו ויש לנסלים סס המאמר ט"ס המקומות כ"ג: (לו) ויאמר ה' יען כי נכסו בנות ציון. איכה וסוף אות כ"ח ומנובל זילקוט אות ט"ז: (סדרש זוטא) ויא

כשהיתה אחת מהן גדולה כהלכת בין שתי קצרות, כדי שהיא נראית טפה על גביהן, וכשהיתה אחת מהן קצרה היתה לובשת קורדוקין עבה, ומביאה שתי ארוכות ומהלכת ביניהן כדי שתהא נראית לבחורים: וברגליהן תעכסנה (שם). אמר רבי אבא בר כהנא שהיתה כל אחת מביאה שלפוחית של הרנגולין וממלאה אותה אפרסמון ונותנת אותה בין מנעלה לעקיבה, וכשבאה אצל כת של בחורים עומדת ודורכת על השלחופית והיא נבקעה, והיה האפרסמון יוצא ונודף ומפפעע בהם, והיה הקב"ה אומר לירמיה ראה מה עושות אלו יגלו מכאן, והיה ירמיה מחזיר אחריו, ואומר להן בנותי עשו תשובה קודם שיבאו הגונואים והיו אומרות ימחר יחישו מעשהו למען נראה ותקרב והבואה עצת קדוש ישראל ונדעה (ישעיה ה' י"ט), הדוכוס רואה אותי ויטלני לו לאשה. אמר הקב"ה וראי ארעה על מאן הוא קיימא על דילתון או על דידי, ובין שנרמו העונות ונכנסו האויבים לשם, והיו יוצאות לפניהם מקוששות כוונות והיה הדוכוס רואה אותם והיה נוטל אחת מהן לו לאשה, ומעלה אותה בקרון שלו, אמר הקב"ה הא קמת על דילתון ועל דילי לא קמת, מה עשה להן הקב"ה, רבי אלעזר אומר הלכה אותן בצרעה, שנאמר וספת ה' את דקדק בנות ציון (שם ד' י"ז), וכתיב ולשאת ולספחת ויבהרת (ויקרא י"ד נ"ו), רבי יוסי בר חנינא אומר העלה על ראשיהן משפחות של כנים. רבי חייה בר אבא אמר עשה אותן שפחות מכוונות, רבי ברכיה בשם רבי יוסי אמר שימר משפחות שלא יתערב זרע קדש בעמי הארץ, ואף על פי כן לא חזרו בהן, ואמר הקב"ה יודע אני שאין אומות העולם בדילין מן הזיבה ומן הצרעה, מה עשה להן הקב"ה וה' פתחן יערה (ישעיה ג' י"ז), מהו פתחן יערה, רמו הקב"ה למעונות שלהן והיו שופעות דם, והיו וממלאות הקרונון מדם הזיבה, והיו משליכין אותן מן הקרונון, והיו עוברים עליהן ומפסקתן, והיו אומרים זה לזה סורו טמא סורו (איכה ב' ט"ו) מן הטמא. וזה שאמר סורו טמא קראו למי:

[כ] ויקרא (לו) ה' אלהים צבאות ביום ההוא לבני ולמספד ולקרח ולחגור שק

(ישעיה כ"ב י"ב). אמרו בשעה שבקש הקב"ה להחריב את בית המקדש אמר הקב"ה כל זמן שאני שרוי בתוכה אין האומות שולטים בה, אלא אכבוש את עיני סמנה ואשבע שלא אזקק לה עד עת קץ, ויבואו אויבים ויחריבוה, מיד השיב הקב"ה ימינו והחזירה לאחוריו, שנאמר השיב אחר ימינו מפני אויב (איכה ב' ג'), באותה שעה נכנסו אויבים להיכל ושרפוהו באש, כיון שנשרף אמר הקב"ה שוב אין לי ישוב בארץ, כל הארץ לא שלי הוא, שנאמר והארץ נתן לבני אדם (תהלים קמ"ז ט"ז). אלא אסלק שכינתי ממנה, באותה שעה כביכול בכה הקב"ה ואמר מה עשיתי שהשריתי שכינתי למטה בשביל ישראל, ועכשיו שחטאו אחזור למקומי הראשון, חס ושלום שהייתי שחוק לכל העמים, ולעג וקלם לכל הבריות, באותה שעה בא ממטרון לפני הקב"ה ונפל על פניו, ואמר רבש"ע אני אבכה ואתה לא תבכה, אמר לו הקב"ה אכנס אני למקום שאין אתה רשאי ליכנס ואבכה, שנאמר אם לא תשמעוהו במסתרים תבכה נפשי מפני גוה ודמוע תדמע ותרד עיני דמועה כי נשבה עדר ה' (ירמיה י"ג י"ז), אמר להם הקב"ה למלאכי השרת באו ונלך אני ואתם לביתי, ונראה מה עשו האויבים, מיד הלך הקב"ה ומלאכי השרת וירמיהו לפניהם, כיון שראה הקב"ה בית המקדש חרב ונשרף, אמר וראי זה היה ביתי, וזה היה בית מנוחתי, ועתה באו אויבים בו ועשו בו כרצונם, באותה שעה היה הקב"ה צועק ואומר בני היכן הם, כהני ולוי היכן הם, אדירי היכן הם, מה אעשה הרציתי לכם שחזרתם בתשובה ולא רציתם. אמר הקב"ה לירמיהו אני דומה לאדם שיש לו בן אחד ועשה לו חופה ואת בתוך חופתו,

הערות ותקונים

(לו) ויקרא ט' אלוים נבואה. איכה זוטא: אות כ"ז ועיין טס כטערס ט"ג. ויש לזכר סינייס בנירסא:

ואין לך כאב לא עלי ולא על בני, לך וקרא לאברהם ליצחק וליעקב ולמטיה, כי הם יודעים רבכות, אמר לפניו רבונו של עולם איני יורע היכן הם, והיכן משה קבור, אמר ליה לך אל מערת המכפלה וקרא לאבות, ועל שפת הירדן יקרא בן עמרם בן עמרם, עמוד וראה צאנך שבלעום אויבים. מיד הלך ירמיהו למערת המכפלה לאבות העולם, ואמר להם עמדי חסדים הגיע זמן שאתם מתבקשים לפני הקב"ה, אמרו לו מה היום מיומים, אמר להם איני יודע, לפי שהיה מתירא לאמר להם חרבן הבית, ויאמרו עבשיו בימך היה זאת, אבל לא בימינו. הניחם ירמיהו והלך ועמד על שפת הירדן, וקרא בן עמרם בן עמרם עמוד הגיע זמן שאתה מתבקש לפני הקב"ה, אמר לו מה היום מיומים, אמר איני יודע, הניח משה והלך משה אצל מלאכי השרת, שהיה מכירם ממתן תורה, אמר להם משרתי עליון אמרו לי למה אני מתבקש לפני הקב"ה, אמרו לו אינך יודע שבית המקדש היה קים ועכשיו חרב בימי ירמיהו וישראל גלו ועליך לספור ולבכות, מיד קרע משה את בגדיו שהלבישו הקב"ה, והניח ידו על ראשו והיה צועק ובוכה, והלך אצל אבות העולם, ואמרו לו משה רועה ישראל נאבן ועניו מה היום מיומים, אמר להם אבותי אבותי וכי אינכם יודעים שבית המקדש חרב, וגלו וישראל לבין אומות העולם, מיד קרעו את בגדיהם, והניחו ידיהם על ראשיהם, והיו צועקים ובוכים והולכים עד שערי בית המקדש, כיון שבאו לבית המקדש, חגר הקב"ה שק והיו צועקים, הרא הוא דכתיב ויקרא ה' אלהים צבאות לבני ולמספר ולקרחה ולחגור שק (ישעיה כ"ב י"ב), והיו צועקים ובוכים והולכים משער לשער כאדם שמהו מוטל לפניו, והקב"ה מספיד ומילל ואומר אוי למלך שבתחלה הצליח ולבסוף לא הצליח, אוי להם לזקנים שזקנותם חרב ביתם. הניח אברהם ידו אחת על ראשו וידו אחת חזר לאחוריו, והיה צועק ובוכה, ואומר לפני הקב"ה רבונו של עולם בני היכן הם, אמר לו הקב"ה ענין בא עליהם ושבה אותם, אמר לפניו רבונו של עולם למאה שנה נחת לי בן, ושמתיו בו שמחה גדולה, ובשעה שאמרת לי העלה לעולה שמחתי ולא עכבתי לפניך, שנאמר וישכם אברהם בבקר ויחבוש את חמורו ויקח את שני עריו (עמו) [אתו] ואת יצחק בנו ויבקע (את) עצי העולה וגו' (בראשית כ"ב ג'). ובאו לפניך מלאכי השרת ואמרו רבש"ע נלך ונראה אב שנתן את בנו לפניך בקהיות שנים למאה שנה ולא חס עליו, ועכשיו לא תזכור לי זאת העקדה ותרחם על בני. פתח הקב"ה פסוק זה מי יתן ראשי מים ועיני סקור דמעה וגו' (ירמיה ח' כ"ג): אמר יצחק ואמר לפני הקב"ה רבונו של עולם בני היכן הם, אמר לו נמסרו ביד צריהם כצאן לטבחיה, אמר לפניו רבונו של עולם בשעה שאמר לי אבא כפות את עצמך על נבי המזבח, ולא עכבתי על דבריו, ועכשיו לא תזכור לי את העקדה ותרחם על בני, פתח הקב"ה פסוק זה ואמר שמעתי ותרנו במני לקול צללו שפתי יבא רקב בעצמי ותחתי ארנו (חבקוק ג' ט"ז): אמר יעקב לפני הקב"ה רבש"ע בני היכן הם, איל עין הרע שלמה ברם וגלו לבבל, פתח וקרא פסוק זה קלים היו רודפינו מנשרי שמים וגו' (איכה ד' י"ט): אמר משה לפני הקב"ה רבונו של עולם וכי לשוא רצני לפניהם, וכי לשוא נפלו עצמותי. פתח וקרא פסוק זה מי יתן לי אבר כיונה אעופה ואשכונה (תהלים נ"ה ז'). באוהה שעה עמדו כלם באגודה אחת והיו צועקים ובוכים, אמר להם הקב"ה אבות העולם תאמרו לי בענין זה. אוי לו לזקן שבקטנותו הצליחו ובקטנותו לא הצליח, אוי לו למלך שגשבו בנו בחייו ולא יכול להצילם, אוי לו למלך שהיה שחוק ובושה לכל העמים, שנאמר הייתי שחוק לכל עמי נגינתם כל היום (איכה ג' י"ד), אמרו לפניו רבש"ע שמא חס ושלום אין חזרה לבנים, אמר להם אל תאמרו כך, אם יש דור שמצפה למלכותו מיד נגאלין, שנאמר ויש תקוה לאחריתך נאם ה' ושבו בנים לגבולם (ירמיה ל"א ט"ז), באוהה שעה אמר משה לירמיהו לך לפני ואלך ואראה מי מניח ידו עליהם, אמר לפניו ירמיהו אי אפשר לי ללכת בדרך מפני ההרונים, אמר לו

משה אעפ"כ נלך, מיד הלך משה וירמיה לפניו, כשהגיעו לנהרות בבל-ראו ישראל את משה, ואמרו זה לזה הנה בא בן עמרם לפדותנו מצרינו יצאה בת סול ואמרה לו משה נזירה היא לפני לגלותם עד עת קץ. מיד אמר להם משה בני איני יכול להחזיר אתכם, אלא הקב"ה יחזיר אתכם במהרה, הלך משה והניחם, באותה שעה בכו בכיה גדולה עד שעלה קולם למרום, שנאמר על נהרות בבל שם ישבנו גם בכינו בזכרוננו את ציון (תהלים קל"ז א'), כשבא משה אצל האבות אמרו לו מה עשו אויבים לבנינו, אמר להם מרוב הרגו ומתם שבו ובופתים ידיהם לאחוריהם. ומהם מופשטים ערומים, ומהם מושלכים לחמה רעבים וצמאים, מיד פתחו ואמרו היותו כיתמי דלית להו אבא היכי הלכיהו לנורא בלא לבוש ובלא ככות, היכי נניתון במורי הצוצי בלא מסאני ובלא סנדלי, היכי טעניתון מטולי דחלא היכי כפיתון ידיכון לאחוריוכון, פתח משה ואמר לימא שמישא אבאי לא חשכת בעיעהא דעאל סנאה בבית מקדשא, אהדר [שמישא] ואמר ליה חייך משה רעיא מהימנא היכי הוה לא שבוקין לי לא רפו לי ליסר נקמא לי בשתין שכמי דנורא ואמרין לי פינ אנדר בנהורא: מיד פתח משה ואמר ווי על זיוך, בית מקדשא הרב, והיכלא מקלי ודרדקי דבי רב מתמלין, ומנהון אולין בשביא וגלו:

[כא] **תוב** (לח) פתח אברהם ואמר ווי בהייכון כשראי לא תקטלו קטולא אכזרא, ולא תשוון כלייה גמירא, ולא תקטלו ברא באפא אבוהי, וברתא באפי אימא דמטא זמנא דמרא שמיא חושבנא חושבנכון, וכשראי רשיעין לא עברין הכי מחי ליה לברא באנפיה דאמיה ואמרין ליה לאבוהי קום נכסיה ונתרון דמעא, ואבוהי תלש ליה רישיה:

[כב] **עתידי** (לט) הקב"ה להפוך תשעה באב לששון ולשמרה, שנאמר כה אמר ה' צבאות צום הרביעי וצום החמישי וצום השביעי וצום העשירי יהיה לבית יהודה לששון ולשמחה ולמועדים טובים (זכריה ה' י"ט), לבנות ירושלם הוא בעצמו ולקבץ גלויה ישראל להוכה, שנאמר בונה ירושלם ה' נדחי ישראל יכנס (תהלים קמ"ז ב'): איך יחנן כל שאינו מתאבל על חורבון ירושלים אינו רואה בשמחה, וכל המתאבל עליה זוכה ורואה בשמחה, שנאמר שמתו את ירושלם וגילו בה כל אהביה שישו אחת משוש כל המתאבלים עליה למען תינקו ושבעתם משוד תנחומיה למען תמצו' והתענתם מזיו כבודה (ישעיה ס"ו י' ו"א):

סליק מדרש מגילת איכה נוסחא שניה.

הערות ותקונים

(לח) תוב פתח אנרס. ל"ל תוב פתח מסר. וכו' נאכס זוספ אוח כ"ז. בקלס עגויים: (לט) עתידי סק"ס. ויכס זוספ אוח כ"ח: